

University of Groningen

De stemwijzer moet geen schoolmeester zijn

Romeijn, J.-W.; Raak, R. van

Published in:
de Volkskrant, Opinie

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
2004

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):
Romeijn, J.-W., & Raak, R. V. (2004). De stemwijzer moet geen schoolmeester zijn. *de Volkskrant, Opinie*.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

De stemwijzer moet geen schoolmeester zijn

De stemwijzer gaat ten onder aan haar eigen ambities, menen Ronald van Raak en Jan-Willem Romeijn.

Afgelopen dinsdag werd de nieuwe stemwijzer van het Instituut voor Publiek en Politiek (IPP) in gebruik genomen. Naar verwachting zullen veel kiezers de komende weken de Stemwijzer gebruiken. Ervaringen in het verleden leren dat de verschillen tussen de adviezen van de Stemwijzer en de uiteindelijke keuzes van de kiezers groot zijn. Een meer doordachte aanpak kan de Stemwijzer beter maken.

Tijdens het Europese referendum van juni 2005 maakten ongeveer 1 miljoen mensen gebruik van de Stemwijzer. In tweederde van de gevallen luidde het advies 'voor'. In werkelijkheid stemde slechts éénderde voor de Grondwet. Het kan zijn dat voorstemmers zich meer betrokken voelden bij de Europese politiek en meer gebruik hebben gemaakt van de Stemwijzer. Maar zo'n groot verschil kan dit niet verklaren. Ook de lokale stemwijzers die werden gebruikt tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van maart lieten opmerkelijke verschillen zien tussen de adviezen en de uitslagen.

Een mogelijke verklaring is het normatieve karakter van de Stemwijzer. Volgens het IPP heeft haar stemwijzer vooral tot doel om kiezers te informeren. Het is echter verwarrend om die informatievoorziening te laten verlopen via een stemadvies. In plaats van de kiezer te assisteren in het maken van een keuze, neemt de Stemwijzer de rol aan van schoolmeester.

Een andere verklaring is dat de Stemwijzer geen goed meetinstrument is. Uit de psychometrie is bekend dat mensen die een test doen, de verwachtingen van de testafnemer in hun antwoorden opnemen. Mensen antwoorden niet conform de eigen mening, maar volgens wat men denkt dat anderen willen of verwachten. Veel mensen hebben bovendien moeite met zorgvuldig lezen, bijvoorbeeld als ze een stelling waarin het woord 'niet' voorkomt eigenlijk met 'mee oneens' willen beantwoorden.

Maar ook als we ervan uitgaan dat de Stemwijzer in dit opzicht goed werkt, dan nog wordt het stemadvies - bedoeld of onbedoeld - sterk bepaald door wie de stemwijzer heeft opgesteld. De keuze voor een bepaalde politieke partij is altijd een afweging tussen verschillende, vaak onvergelykbare thema's. In zulke afwegingen is het aan de kiezer om te bepalen welke thema's van belang zijn. Aan die persoonlijke afweging kan een Stemwijzer nooit tegemoetkomen, ook al biedt ze de mogelijkheid bepaalde thema's van extra gewicht te voorzien. Besliskundigen geven vaak het volgende voorbeeld om dat aan te tonen.

Stel dat een kiezer aan de thema's milieu, economie en buitenlandpolitiek evenveel gewicht toekent. De Stemwijzer wil weten of de kiezer vindt dat een energiecentrale moet worden bijgebouwd. Vanuit het oogpunt van economie en buitenlandbeleid vindt de kiezer van wel, dus slaat de balans door naar 'ja'. Als de centrales dan gebouwd gaat worden, wil de stemwijzer vervolgens weten of de centrale een windmolenpark moet zijn. Uit oogpunt van milieu en internationale uitstraling vindt de kiezer opnieuw van wel, dus slaat de balans opnieuw door naar 'ja'.

Op basis hiervan concludeert de Stemwijzer dat de kiezer een windmolenpark wil. Dit verandert echter als de vragen anders worden gesteld. Uit milieuoverwegingen wil dezelfde kiezer dat er helemaal geen centrale komt, en uit economisch oogpunt wil hij of

zij een kerncentrale. Op de directe vraag naar de wenselijkheid van een windmolenpark was de balans dus naar 'nee' doorgeslagen. Dit voorbeeld laat zien dat degene die de thema's bepaald, de meningsvorming stuurt.

Het normatieve karakter van de Stemwijzer, de moeilijkheden met opiniemeting, en de onmogelijkheid van een goede afweging van thema's zijn redenen waarom in het Grondwetsreferendum stemadvies en stemuitslag zo ver uit elkaar lagen. Bij het opstellen van een nieuwe stemwijzer voor de Tweede-Kamerverkiezingen zou een aantal lessen moeten worden getrokken.

Niet alleen politieke, maar ook psychometrische experts zouden een rol moeten spelen bij het opstellen van de vragen en de inrichting van de website. Verder lijkt het ons beter wanneer de Stemwijzer een lijst met politieke thema's aanbiedt, waaruit de kiezer naar believen kan kiezen. En waarbij elk thema een aparte vragenlijst krijgt, die bijvoorbeeld uitmondt in een top drie per thema. De verwerking daarvan tot een einduitslag, met percentages overeenkomsten per partij, is niet goed mogelijk.

De belangrijkste herziening ligt al met al in de status van de Stemwijzer. Het zou jammer zijn wanneer dit prille contact tussen burger en politiek aan haar eigen ambitie ten onder zou gaan. Op haar best biedt de Stemwijzer een leuke en interactieve toegang tot informatie over de politieke partijen en hun programma's. Elke vorm van samenvattend advies leidt tot vertekening, en daarmee tot uitholling van deze informatievoorziening.

Ronald van Raak is lid van de Eerste Kamer voor de SP. Jan-Willem Romeijn is wetenschapsfilosoof aan de UvA.